

5. ProZorro: корупційно, бездарно та не прозоро. *Резонанс*. 2018. 16 березня. URL: <http://resonance.ua/prozorro-korupciyno-bezdarno-ta-ne-prozoro/> (дата звернення 04.10.2018).

Одержано 05.10.2018

УДК 34.06+351.74+623.09

Руслан Гельманович ВАЛЄЄВ,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Юрій Вікторович ГЕРАСИМЧУК,

заступник декана факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГРУПУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ЯК ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»

Проблеми становлення Національної поліції України як нової правоохоронної інституції привертають увагу науковців і громадськості, що обумовлено важливістю завдань цього державного органу у розбудови правової держави та високим ступенем його наближеності до населення. У зв'язку з цим, правовим та організаційним проблемам протидії злочинам присвятили наукові розвідки багато фахівців. Окремим аспектом протидії злочинам постає застосування поліцією заходів примусу. Цьому аспектові лише в останні роки в Україні присвятили свої дослідження, зокрема, В. Біліченко, Ю. Гнусов, В. Домніцак, О. Комісаров, Г. Новицький, В. Осадчий, А. Пашаєв, І. Сторожук, В. Трояновський, В. Шиян, автори різних науково-практичних коментарів до профільного Закону та інші. Проте структурування спеціальних засобів як поліцейських заходів примусу згідно Закону України «Про Національну поліцію» ще не стала об'єктом спеціального дослідження.

За своєю юридичною природою поліцейські заходи примусу є «винятковими заходами адміністративного примусу, що безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно протиправні діяння» [1, с. 2]. Їхній виключний характер передбачає, що вони застосовуються поліцейськими за умов, що інші поліцейські заходи не є ефективними у цій ситуації.

До заходів поліцейського примусу законодавство відносить 1) фізичний вплив (силу), 2) застосування спеціальних засобів та 3) застосування вогнепальної зброї [2]. Спеціальні засоби дефініціюються у частині третій ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» як «сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин» [2].

Певне непорозуміння викликає вживання термінів «застосування спеціальних засобів» (ч. 1 та 3 ст. 42 профільного Закону) та «використання спеціальних засобів» (частина четверта цієї ж статті, яка передбачає, що «Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби...» [2] (курсив наш. – РВ)). Системне тлумачення відповідних правових норм дозволяють нам уникнути протиріччя та зробити висновок, що використання спеціальних засобів поліцейським є застосуванням ним відповідного поліцейського заходу примусу, тобто *використовуються* фізичні об'єкти, а поліцейські заходи, як «дія або комплекс дій» [2] – *застосовуються*.

Професійна підготовка поліцейських, у тому числі до застосування примусових заходів, передбачає етап усвідомлення різноманіття спеціальних засобів, структурування їх функціональних особливостей та призначення. Це неможливо досягти без групування чи класифікації цих засобів. Тривалий час відповідна типологія передбачала виокремлення:

1. Засобів активної оборони.
2. Засобів індивідуального захисту.
3. Засобів забезпечення спеціальних операцій.
4. Пристроїв для проникнення у транспортні засоби та приміщення, захоплені правопорушниками.
5. Транспортних засобів і спеціальних технічних засобів забезпечення правопорядку (див., напр.: [3, с. 181]).

Але з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію», з урахуванням вище процитованої частини третьої ст. 42 цього Закону, можна структурувати спеціальні засоби на три групи/типу:

- 1) засоби захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї);
- 2) засоби тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника);
- 3) засоби пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують.

Аналізуючи перелік видів спеціальних засобів, наведений у частині четвертій ст. 42 профільного Закону, та загальні правила застосування спеціальних засобів, закріплені у частині третій ст. 45 цього Закону, можемо наступним чином розподілити перераховані в них засоби.

Група засобів тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника):

- гумові та пластикові кийки;
- електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- пристрої, гранати та боєприпаси світлозвуквої дії;
- засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами.

Група засобів пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують:

- засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- засоби примусової зупинки транспорту;
- спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби.

У свою чергу, за пристроями, гранатами, боєприпасами та малогабаритними підривними пристроями для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень, службовими собаками та конями, водометами, бронемашинами та іншими спеціальними транспортними засобами можна визнати мультигруповий, поліфункціональний характер.

Як бачимо, жоден різновид спеціальних засобів, перерахований у ч. 4 ст. 42 зазначеного Закону, не віднесено нами до першої групи – засоби захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї). Це пояснюється тим, що «не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування)» [2].

Полемічним питанням залишається, чи є вичерпним перелік видів спеціальних засобів, наведений у частині четвертій ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію». На нашу думку, законодавство не визначає цей перелік як вичерпний. Зокрема, вимога частини п'ятої ст. 42 зазначеного Закону «Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом» наголошує вичерпний перелік заходів примусу (фізичний вплив – застосування спеціальних засобів – застосування вогнепальної зброї), а не встановлює вичерпність наведеного у попередній частині переліку спеціальних засобів.

Отже, можемо зробити висновок, що нами запропоновано групування спеціальних заходів як поліцейських заходів примусу згідно Закону України «Про Національну поліцію» на три групи та запропоновано визнати невичерпний характер переліку видів засобів, закріплених у частині четвертій ст. 42 цього Закону.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Носов В. В. Спеціальна техніка в ОВС : дидакт. матеріали до провед. практ. занять. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2008. 216 с.
4. Науково-практичний коментар розділів IV «Повноваження поліції» та розділів V «Поліцейські заходи» // Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію». Харків : Право, 2016. 178 с.
5. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / за заг. ред. Петкова С. В. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2016. 292 с.

Одержано 22.10.2018

УДК 343.71

Віктор Іванович ВАСИЛИНЧУК,

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ;*

Дмитро Йосипович НИКИФОРЧУК,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОНЯТТЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Чинне законодавство України, включаючи кримінальний процесуальний кодекс, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні тощо, не надає визначення поняття «конфіденційне співробітництво», проте використовує дану категорію, зокрема: ст. 275 КПК України не дає визначення цій процесуальній дії, а лише зазначає, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом [1].

Якщо звернутись до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», то там теж зазначається термін «конфіденційне співробітництво», зокрема у ст. 6, 8, 10, 11, 14, проте відсутнє визначення даного поняття у цьому нормативно-правовому акті [2].

У Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні також зазначається такі категорії як «конфіденційне співробітництво», «конфіденційні особи» та «забезпечення конфіденційності», зокрема у п. 2.9, 3.19, 4.10, проте, аналогічно не дано визначення поняття «конфіденційне співробітництво» [3].

Вирішуючи питання щодо визначення поняття «конфіденційне співробітництво» варто звернутись до українського тлумачного словника, де зазначається наступне:

– категорія «конфіденційний» тлумачиться як «який не підлягає розголосові; довірчий, таємний»;

– категорія «співробітництво» має, відповідно, таке тлумачення : «спільна діяльність, спільні дії» [4].

Отже, можна дійти висновку що дане словосполучення передбачає собою спільну діяльність, що не передбачає розголосу, є таємною.